nají práce teoretické, sbírají statistická data, vyšetřují dopravní poměry okolních států, stopují dopravní proudy, německým drahám se vyhýbající, s počtem úředníků, jež se těmto pracím mohou věnovati u nás, vidíme, že u nás se těmto věcem nevěnuje ona pozornost, které si tyto důležité předpoklady žádají. Snad by se doporučovalo tyto úkoly přidělovati v míře mnohem větší jednotlivým ředitelstvím, jako se to děje právě v Německu. Zvýšil by se tím význam těchto důležitých úřadů, zvýšila by se tím nesporně i hodnotnost jejich služby výkonné, a ministerstvo by si tím vychovávalo dorost pro svůj odbor III., jenž by měl být jakousi tarifní universitou s velikými zkušenostmi a velikým archivem pomůcek o vlastních výlohách, o dopravě zboží, o stavu průmyslu a obchodu, jež by vždy pomohly rozhodovati v problémech choulostivých. Veliká práce, kterou tento malý odbor v posledních letech vykonal, svědčí o jeho zdatnosti. Bohužel musí se omezovati na zdolání běžné agendy a nezbývá mu ani času, ani sil, aby mohl konati práce, jež zdaleka připravují příští úspěchy.

Vojtěch Mixa.

Zemědělská krise.

Za trvání republiky měli jsme zemědělskou krisi již jednou. Bylo to tehdy, když během podzimu 1922 a jara 1923 poklesly ceny zemědělských výrobků asi o 70% oproti cenám platným dotud. Tehdejší zemědělská krise byla ovšem nevyhnutelnou součástí všeobecné krise deflační, stupňovaná nadprůměrnou úrodou brambor, jichž se urodilo v r. 1922 v celé republice přes 90 mil. q oproti normální úrodě ca. 60 mil. q. Třebaže tehdejší pokles cen zemědělských výrobků byl ještě o něco prudší nežli dnešní, nebyla krise z r. 1922 z různých důvodů přece tak citelná a tak pronikavá jako dnešní.

Krise z r. 1922/23 byla totiž toliko krisí cenovou, ne také současně krisí odbytovou jako dnešní, trvala jenom asi tři čtvrti roku, neboť cenová hladina zemědělských výrobků na podzim 1923 opětně znatelně stoupla, krisí nebyla dotčena cukrovka, takže ji kraje řepařské, z nichž rekrutují se ponejvíce odboroví i političtí vůdcové našeho zemědělství, necítili s touž intensitou jako kraje horské, a byla provázena i současným dosti

značným poklesem cen průmyslových. Také třeba nezapomínati, že nebyla tehdy provedena ještě pozemková reforma, a že nebyly ještě vybrány ani dávka z majetku ani různé jiné válečné daně, takže měl zemědělec, malý i velký, ještě jakousi reservu z dobrých let předcházejících, jejíž pomocí nedlouhou krisi přeplul.

Dnešní zemědělská krise jest však rázu zcela jiného, hlubšího, pronikavějšího, a jak se zdá, bude trvání její pravděpodobně také mnohem delší nežli r. 1922/23. Nebezpečí její záleží především v tom, že jest na prvém místě krisí odbytovou. Nejcitelněji jeví se to u dobytka, jehož některé druhy, zejména dobytek jatečný, staly se následkem zaplavení našich trhů, především Prahy, dobytkem polským i za stlačených cen neprodejnými. Nízké ceny obilí mívají vždy v zápětí vzestup žíru u malorolníků, a tak jest dnes na trzích přebytek jatečného dobytka, jenž nejde na odbyt ani za cen velmi stlačených. Pisatel zúčastnil se sám trhů, na nichž zůstalo až 80% přivedeného dobytka neprodáno. Odbytová stagnace jeví se i u některých obilnin, zejména u žita a u ječmene, kterýchžto obilnin zůstane asi značná kvota u producentů neprodána, třebaže se mnozí z nich následkem nedostatku peněz nutí k prodeji za každou cenu. Odbytovou krisi prodělávají ostatně i brambory; některé okresy na Českomoravské vysočině, jež dosud prodávaly v podzimní kampani 1000 a více vagonů bramborů, naložily jich minulý podzim pouze 100 i méně. Také podřadnější kvality lnu, jichž následkem vlhkého počasí loni bylo mnoho, nenacházejí kupců. Situace pak jest tím kritičtější, že pohříchu velmi značná část našeho rolnictva, puzena ještě dnes obchodní psychologií let válečných a poválečných, neprodala z podzimu vůbec ničeho, doufajíc ve stoupnutí cen a hází dnes, kdy již není vyhnutí, obilí za panikových cen na trh. (V této věci nelze ušetřiti jistou výtkou naše družstevnictví, že neorientovaného rolníka a malorolníka včas nepoučilo o zvrácenosti této nerozumné obchodní zásady, patřící dnes již minulosti.)

Pokud jde o krisi cenovou samu, není zcela tak prudká, jako byla r. 1922, ale jest všeobecnější, a kombinována jsouc současně krisí odbytovou a nepoměrně větší kapitálovou vyčerpaností rolnictva, nežli byla r. 1922, jest citelnější a pronikavější nežli byla tehdy. U obilí obnáší pokles cen dle záznamu pražské plodinové bursy (únor 1925 – únor 1926) jednotlivě:

u žita 46%, u ječmene 51%, u pšenice 33%, u brambor 41%, rosený len 72%. U jatečného dobytka obnáší pokles 25—30%, loni platilo se za vykrmené voly ca. 8 Kč za 1 kg živé váhy, letos musí rolník být rád, obdrží-li 6—5½ Kč. Někdy při velkém příhonu klesnou ceny ještě níž, takže jsem na př. na trhu v P. viděl prodat primissima tučné voly, jež by loni byli stáli 8 Kč, za 5 Kč s 5% srážkou. Jatečný dobytek v krajích dráhy vzdálenějších a ne zcela prima nenalézá pak kupců vůbec. Cenová krise rozšířila se letos, jak známo, i na cukrovku, jejíž cena poklesla o 25%, z 20 Kč na 15 Kč.

Vedle současnosti obou krisí, cenové i odbytové, pak kapitálové vyčerpanosti rolnictva, jeví se podstatný rozdíl dnešní krise oproti oné z r. 1922 i v tom, že není — jak jsem již naznačil — provázena současným všeobecným poklesem cen zboží průmyslového ani poklesem zemědělských mezd, jak tomu bylo tehdy, takže musí rolník dnes při značném poklesu cen a neprodejnosti svých výrobků počítati v podstatě se stejnou režií jako v letech 1924 a 1925. V roce 1922 podařilo se směrnice zemědělských mezd na r. 1923 poměrně dosti značně snížiti, letos se to nepodařilo, mzdy zůstávají stejné jako byly r. 1925, t. j. mzdy z r. 1924 o 15% zvýšeny, ano dělnictvu učiněny ještě i některé menší ústupky.

Kritická situace, do níž se dnes rolnictvo dostává, vynikne nejlépe, srovnáme-li dle výpočtů zemědělského ústavu účetnicko-spravovědného v Praze, kolik těch kterých výrobků průmyslových obdržel rolník za výrobky vlastní loni a letos. Za 100 kg žita obdržel loni 304 kg superfosfátu, letos pouze 171 kg, loni 106 kg železa, letos 57 kg, loni 58 kg benzinu, letos 32 kg, loni 11·36 q hnědého uhlí, letos 6·56 q, loni 15 podkov, letos pouze 9, loni 4 m^3 palivového dříví, letos pouze 2 m^3. Analogicky za 100 kg živé váhy jatečných volů bylo možno zakoupiti železa loni 369 kg, letos 247 kg, benzinu loni 203 kg, letos 139 kg, uhlí loni 39·7 q, letos 28·3 q, podkov loni 55 kusů, letos 41. To znamená, že odbyt průmyslových výrobků na domácím trhu jest ohrožen poklesem, jehož následky pocítí průmyslový podnikatel, ale i průmyslový dělník. To jest důležitá stránka zemědělské krise, jež zasluhuje obecné pozornosti.

Dosud jevila krise reflex svůj hlavně u rolnictva středního a menšího, a v krajích neřepných, horských. Velkostatky, po-

kud ještě existují, a velcí rolníci v krajích lesnatých vyrovnali si pokles cen výrobků zemědělských aspoň poněkud značným, až 50 % vzestupem cen dříví, čehož ovšem u malorolnictva nebylo, neboť toto velkou většinou lesů postrádá nebo má lesy jen chatrné. V řepných krajích pak obdrželi loni ještě slušnou cenu za řepu, a také druhý jejich hlavní výrobek, pšenice, nepoklesl tak značně, jako obilniny ostatní. Oni pocítí proto celou tíhu krise teprve letos. Odnesl tedy dosud krisi především malorolník horský, jehož hlavní produkty žito, brambory a dobytek zlevnily nejvíce, ba staly se pomalu neprodejnými. V krajích těchto jest zemědělská krise zejména nebezpečná pro desetitisíce příděleů a nabyvatele nedílů a zbytkových statků, z nichž mnozí tu stojí dnes již bez haléře vlastních prostředků, a i bez možnosti nebo schopnosti úvěrové. Nebude-li tedy krise včas podchycena, mohlo by se snadno státi, že by nám dílo pozemkové reformy činilo v budoucnu ještě vážné starosti.

Podle mých osobních poznatků jeví zemědělská krise v krajích právě zmíněných dosavad účinky asi následující: Předně jeví se tu značná podrážděnost a zatrpklost nad tím, že projednává parlament stále jen zákony a opatření, jimiž usnadňuje se existence vrstev jiných, pro sedláka ale neděje se nic. Čte-li sedlák, že se v té a té továrně stávkuje, aby byly zvýšeny mzdy dělnictva, nebo čte-li dokonce někde o stoupající drahotě potravin, nemůže to pochopit a přirozeně ho to dráždí. Srovnává svůj život se životem městského proletáře, čte-li o tom, jak jest Praha zásobována polským masem a severní Čechy německým žitem, kdežto po jeho dobytku a jeho žitu se nikdo ani nepoptá, usuzuje zcela logicky, že v republice něco není v pořádku, laje a reptá. Peprné rozhovory o těchto nepořádcích a nepřístojnostech jsou dnes na venkově v hostincích, ve vlacích, na trzích na denním pořádku a vedoucí politikové republiky dostávají při tom ovšem svůj díl.

Ještě více rolníka chudších krajů ovšem dráždí, přijede-li do města a slyší-li od svých příbuzných a známých, nebo přesvědčí-li se dokonce na vlastní oči, jak malý prospěch z přítomné zemědělské krise má městský konsument. To teprve nemůže si ve své lebce srovnati a svádí to ovšem také na nepořádky v našich úřadech, zejména na ministerstvo zásobování, o němž beztak v minulých volbách tolik nekalého byl slyšel.

Po stránce psychologické jest tedy situace na našem horském venkově dosti přiostřena a, jak všecky známky nasvědčují, vykoná pokles cen řepy (a odbytová krise mléčná tu a tam se již vyskytující) podobné účinky co nejdříve již i v krajích řepních, do nedávna ještě zcela klidných.

Ve směru materielním jeví se účinky krise především v obmezování všech zbytných výdajů v hospodářství i v rodině. Hospodářská družstva z horských krajů hlásí již značný pokles odbytu strojených hnojiv v těchto krajích, řemeslníci venkovští hovoří o poklesu objednávek, jenž se stupňuje, a i stavební ruch v těchto krajích bude letos dle mých informací jen velmi malý nebo žádný. Rolník ztratil chuť k investicím, nevěří budoucnosti, a tak chystá se raději k obmezování produkce, k přechodu do hospodářství extensivního, nežli aby riskoval něco, o čemž mu schází přesvědčení, že se to bude vyplácet.

Avšak zemědělská krise neobmezuje se nyní již jen na vesnici, zachvátila ještě před vánocemi i města okresní, a dnes cítí ji již i města větší, na př. takový Tábor, Benešov, Něm. Brod, Jihlava atd. Již v listopadu minulého roku jevila se v těchto městech jakási ochablost v obchodech, jež přičítala se tehdy všeobecně vlivu voleb, avšak po volbách se to nezlepšilo, naopak, obchod vánoční byl velmi špatný, a dnes jest stagnace ještě pronikavější. Kupuje a dává se dělati jenom to nejnutnější. Účinek těchto poměrů pociťují konečně i peněžní ústavy v těchto městech, v nichž příliv vkladů stagnuje, takže jsou již i známy ústavy v menších okresních městech, jež vykazují dokonce pokles vkladů. Žádosti o úvěry se naproti tomu hromadí. Stržili-li zemědělci takového horského okresu od podzimu 10—15 milionů Kč za své plodiny méně nežli před rokem, není ovšem divu, že sumy ty v takových méně úrodných a neprůmyslových okresech scházejí, a veškeren intensivnější obchodní ruch tam jest podlamován.

Na základě toho všeho, co jsem sine ira et studio výše uvedl, jest jasno, že spějeme vlivem krise k extensivnosti našeho zemědělství, což znamená, že bude zemědělec jednak méně vyrábět, tedy méně tržit, a v důsledku toho na druhé straně také méně kupovat. Uvědomíme-li si oproti tomu, že dovezli jsme r. 1923 za ca. 5 miliard potravin, r. 1924 za ca. 4 miliardy,

r. 1925 ale již zase za více než 6 miliard, uvážíme-li, že jest naše obchodní bilance v poslední třetině roku opětně pasivní, a zamyslíme-li se současně nad povážlivými obtížemi, jež prorokuje našemu vývozu Dr. Uhlig ve svém nadmíru zajímavém článku v minulém čísle tohoto časopisu — pak přijdeme jistě k přesvědčení, že jest včasné podchycení začínající zemědělské krise nejenom zájmem zemědělství samotného, nýbrž současně i problémem udržení silného vnitřního trhu pro průmysl, problémem aktivity bilance obchodní i platební, a tím tedy neodkladným problémem hospodářské prosperity celého našeho státního tělesa.

Alfred M. Mayer.

Poznámky k vývoji zahraničního obchodu.

Navazuji na zajímavé vývody pana Dra Uhliga o opoždění se Československa na světovém trhu. V listopadovém čísle „Obzoru Národohospodářského“ srovnává Dr. Uhlig předválečný vývoz bývalého Rakousko-Uherska, Srbska a Rumunska bez jich vzájemného obchodu s celkovým vývozem nástupnických států Československa, Rakouska, SHS, Rumunska a Maďarska, k nimž připočítává odhadnutý podíl Haliče na polském vývozu, a dochází k výsledku, že vývoz všech těchto zemí v r. 1924 činí asi 70% vývozu předválečného, při čemž Československo má pravděpodobně o něco příznivější poměr asi 80%. V únorovém čísle připojuje data pro vzájemný obchod uvedených států v srovnání s odhadem obchodu předválečného a dochází k daleko nepříznivějšímu poměru pouze 57% předválečného obchodu v r. 1925.

Pan Dr. Uhlig ovšem sám připouští, že jeho čísla dráždí k odporu, poněvadž jsou v nich příliš široké meze chyb, a nechce podati víc, než přibližnou představu.

Již převádění na jednotné měřítko dolarové při velkých měnových pohybech, zejména v prvních letech poválečných, nemůže být přesné, a Státní úřad statistický v statistice zahraničního obchodu za r. 1924, v níž srovnává rovněž konečné výsledky minulých let přepočtené na dolary, dochází k odchylným cifrám. Dolar sám není ještě dost pevným měřítkem,